

ԳՐԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԱՐԵՐԷՆ - ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Կազմողներ

Ս. Ս. ԶՈՒԼՋԵԱՆ և Յ. Ս. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՊԷՅՐՈՒՔ, 1969

Վերջերս լեզուական կարեւոր եւ օգտաշատ աշխատասիրութիւն մը հրատարակուեցաւ Պէյրութի մէջ: Աշխատասիրութիւնը մեծածաւալ - շուրջ հազար էջ - Արարերէն-Հայերէն բառարան մըն է՝ վայելուչ արտաքինով, լաւորակ թուղթով եւ մաքուր տպագրութեամբ: Ան պատրաստուած է Հայաստանի մէջ եւ հրատարակուած է Պէյրութ:

Սոյն բառարանը անհրաժեշտ նկատողը, թելադրողը եւ ձեռնարկողը եղած է Հայկական ՍՍՀ Գիտութիւններու Ակադեմիայի Արեւելագիտութեան Բաժանմունքը: Այս իրողութիւնը, որ մենք արձանագրուած կը տեսնենք բառարանին առաջին էջին, հրճուանքի ու պարծանքի զգացում մը կը փոխանցէ մեզի:

Բառարանը պատրաստողներն են՝ Ս. Ս. Զուլջեան և Յ. Ս. Սարգիսեան: Հալէպէն հայրենադարձ Պր. Սուրբ Զուլջեանը անձնապէս ծանօթ է մեզի: Կը շնորհաւորենք զինք ու Պր. Յ. Ս. Սարգիսեանը՝ այս մեծարժէք աշխատասիրութեան համար:

Այս բառարանը օգտաշատ նորութիւն մը կ'արձանագրէ, նորութիւն մը՝ որ ցարդ հրատարակուած արարերէն-հայերէն բառարաններէն եւ ոչ մէկը արձանագրած է: Նախ, անիկա կը սկսի ձախէն աջ, փոխանակ աջէն՝ ձախի, ինչ որ յատուկ է արարերէնին: Երկրորդ՝ այրբենական շարքով կազմուած է բառարանը, փոխանակ բառերու արմատներու դրութեամբ: Բառարանը դործածողներուն աշխատանքը մեծապէս կը դիւրանայ այսպիսով:

Հոգեկան աւելի մեծ դոհունակութիւն եւ խանդավառութիւն պիտի զգայինք, եւ աշխատանքը պիտի ըլլար աւելի օգտակար եւ դործնական, եթէ սոյն բառարանի պատրաստութիւնը կատարուած ըլլար առաւել բժախնդրութեամբ. բժախնդրութիւն՝ որ նշմարելի

է — անհասարակ — մայր հայրենիքի եւ յատկապէս Գիտութիւններու Ակադեմիայի կողմէ հրատարակուած դերքերու պարագային :

Երկու լեզուներով բառարան մը պատրաստելու, եւ կամ՝ լեզուէ մը ուրիշ լեզուի թարգմանութիւններ կատարելու պարագային անհրաժեշտ չէ այդ երկու լեզուներուն տիրապետելը՝ հասարակապէս : Բժականդրութեամբ, պրպտումով եւ ստուգումով, այսպիսի պարագաներու, շատ աւելի կատարեալ, նոյնիսկ անթերի աշխատանք մը կարելի է կատարել, քան թէ երբ երկու լեզուներու լման տիրապետում կայ, սակայն՝ կայ նաեւ բժականդրութեան, պրպտումի եւ ստուգումի պակասը :

Բառարանը պատրաստող մեր բարեկամներուն արարադիդիտութիւնը եւ կամ արարերէնի տիրապետումը չենք կրնար կասկածի տակ առնել : Բայց հաստատապէս կարող ենք ըսել — եւ շատ փափաքելի էր որ փաստեր չունենայինք եւ չըսէինք — թէ բժականդրութեան, որոնումի եւ ստուգումի բացակայութիւնը յատկապէս բառերու նշանակութեան մէջ, չափազանց դժուար է :

Ունինք արարերէն-հայերէն երկու մեծածաւալ բառարաններ, լոյս տեսած Պէյրութի մէջ. մին՝ հանդուցեալ Ժորժ Թազպաղեանի, եւ երկրորդը՝ «Մշակ» Հրատարակչատան կողմէ հրատարակ հանուած : Մեզի համար ցաւ կը պատճառէ այն իրողութիւնը, որ հայաստանեան այս բառարանին համար չենք կրնար ըսել, թէ անոնցմէ կատարեալ է, ինչպէս նաեւ չենք կրնար ըսել որ անոնցմէ նուազ թերութիւններ ունի : Մեր ակնկալութիւնը տարբեր է : Եւ իրաւունք ունինք տարբեր ակնկալութիւն ունենալու, մանաւանդ երբ այս մէկը այլեւս անհաստական ձեռնարկ չէ, այլ՝ կատարուած է Գիտութիւններու Ակադեմիայի հովանաւորութեամբ եւ հսկողութեամբ :

Այո՛, ակամայ կ'արձանադրենք, որ բժականդրութեան պակասին հետեւանքով հայաստանեան արարերէն-հայերէն բառարանը կը պարունակէ բազմազան եւ բազմաթիւ սխալներ :

Խօսինք օրինակներով .

Ա. ԲԱՌԵՐՈՒ ՍԽԱԼ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆ

- ابتلى — կրել, գգալ .
պիտի ըլլայ՝
մէկը փորձել, երդուրնցնել, գիտնալ :
- اترب — փռշտով ծածկել .
պիտի ըլլայ՝
հարստանալ, հոգով ծածկել :

- عقال — կապանք, շղթայ.
պիտի ըլլայ՝
 ոտնակապ (ուղտի յատուկ), օղակաձու չուան,
 գոր պետեւիները իրենց գլխուն կը դնեն (*էհրէ*):
- هاد — այցելել, այցելութեան գնալ.
պիտի ըլլայ՝
 հիւանդտեսի երթալ:
- أعوذ بالله — Աստուած ազատի, Աստուած չանի.
պիտի ըլլայ՝
 Աստուծոյ կ'ապաւինիմ:
- أهبط — սարքել, հանդերձել, պատսպարել.
պիտի ըլլայ՝
 արթնցնել, սուր մօտել, հով առաջացնել:
- اندرج — տեղաւորուած լինել, միացուած լինել, գետեղ-
 ուած լինել, տպագրուած լինել.
պիտի ըլլայ՝
 փնանալ, ոչնչանալ, մտնել ռել տեղ:
- أبي — հպարտ, գոռոզ, ամբարտաւան.
պիտի ըլլայ՝
 վեհանձն:
- وعز الى — ներշնչել.
պիտի ըլլայ՝
 քեղադրել:
- وليّة — որբուհի, տկար կին.
պիտի ըլլայ՝
 մօտիկ, համետ:
- وقف على — ... 3. ծանօթացնել, տեղեակ պահել, հազոր-
 դակից դարձնել.
պիտի ըլլայ՝
 ծանօթանալ, տեղեակ պահուիլ, հազորդակից
 դառնալ:
- ولف — 1. բարեկամութեան նպաստել, հովանաւորել.
 2. բարենպաստել, նպաստել.
պիտի ըլլայ՝
 իրարու յաջորդող փայլակ, միաժամանակ եկող
 մարդիկ:

բ. ԱՐԱԲԵՐԷՆ ԿԱՐԵՒՈՐ և ԳՈՐԾԱԾԱԿԱՆ ԲԱՌԵՐՈՒ ԱՆՏԵՍՈՒՄ

ادبر	—	փախչիլ
برد	—	խարտոցել
ترف	—	վայելել
جندل	—	զգետնել
ذرف الدمع	—	արցունք թափել
ترياق	—	թիւրակէ (հակաթոյն բարդ դեղ մը)
خلد	—	խլուրդ
حبارى	—	արօս (թռչուն)
سنجاب	—	սկիւռ
شقائق النعمان	—	կակաչ
اقحوان	—	զատկածաղիկ
علئق	—	մոքեմի
الحبر	—	ֆահանայապետ

գ. ԿԱՐԳ ՄԸ ԲԱՌԵՐՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԻՄԱՍՏԻ ԱՆՏԵՍՈՒՄ

عاق	—	Անհնագանդ, ըմբոստ, խօսք չլսող (որդու մասին): <i>Երբ անառակ բառը ճիշդ նշանակութիւնն է:</i>
قسا	—	Խիստ, դժժան լինել: <i>Վինչդեռ բուն նշանակութիւնն է՝ կարծրամալ (բոյսի պարազային):</i>
تفادى	—	հաւաքուել, հանդիպել, պատահել: <i>բառին բուն իմաստն է՝ իրար կանչել:</i>
كوى	—	1. այրել, խամսել. 2. խարամել. 3. արդուկել, հարթուկել: <i>Վինչդեռ յարմարագոյն նշանակութիւնը՝ տաղել:</i>

- مُهْم — (կատուագրի կենդանի մը) :
 մինչդեռ միակ եւ ճշգրիտ թարգմանութիւնը՝
 բնօրինակը :
- مَهْم — մեղադրել :
 պիտի ըլլայ՝ ամբաստանել :
- اِتِهَام — մեղադրում, մեղադրելը, մեղադրանք :
 երբ կը պահպի հիմնական թարգմանութիւնը՝
 ամբաստանութիւն :
- جُنَى — յանցանք կատարել :
 միակ ճշգրիտ իմաստն է՝ մեղանշել :

Դ. ԱՐԱԲԵՐԷՆ ԲԱՌԵՐՈՒ ՃՇԳՐԻՏ ԻՄԱՍՏՆԵՐԷՆ ԱՆԿԱԽ,
 ՆՈՐ ԻՄԱՍՏՆԵՐՈՒ ՍՏԵՂԾՈՒՄ

Արդարեւ կը հանդիպինք բաղմաթիւ բառերու, որոնց հեղի-
 նակները կու տան ճշգրիտ թարգմանութիւնը, ապա կ'աւելցնեն նոր
 իմաստներ, որոնք շատ յաճախ գոյութիւն չունին ու մեզի դարմանք
 կը պատճառէ թէ աշխատասիրողները ուսկից կը հնարեն այդ նոր
 իմաստները :

- غزا — 1. արշաւել, յարձակել, ներխուժել. 2. ձգտել
 որեւէ բանի, նպատակ ունենալ :
 Երկրորդ իմաստը գոյութիւն չունի արաբերէ-
 նի մէջ :
- وئيد — 1. կենդանի քաղուած. 2. դանդաղ, դանդա-
 դորէն, կամաց :
 Կրկին երկրորդ իմաստը սխալ է :
- حجم — 1. վառել (կրակ) . 2. Սատանայի մօտ ուղար-
 կել :
 Երկրորդը՝ սխալ :
- عتيد — 1. պատրաստ, պատրաստուած. 2. ապագայ .
 3. մշտական, յանձնարարական. 4. մեծ, ուժեղ,
 հզօր, ամուր. 5. փառայեղ, վեհասմանչ, ազ-
 դու ազդեցիկ :
 3-րդ եւ 5-րդ իմաստները անճիշդ են, ուստի՝
 աւելորդ :
- هيفان — 1. անյաջող, ձախորդ. 2. ծարաւի, ծարաւող :
 Առաջինը աւելորդ է. արաբերէնի մէջ այդպի-
 սի բան չկայ :

Մեր մատնանշածները տակաւին օրինակներ են զանազան տեսակի սխալներէ: Ներկայացուած իւրաքանչիւր պարագայի, կարելի է նմանօրինակ բազմաթիւ սխալներ դտնել բառարանին մէջ:

Վերոյիշեալներէն անկախ, կան նաեւ սխալներ բայերու հետ դործածուող նախադրութիւններու պարագային: Բառարանին մէջ կարելի է հանդիպել նաեւ հնարածին բառերու, որոնք դոյուլթիւն չեն ունեցած ու չունին արաբերէնի մէջ: Այս ուղղութեամբ ալ կարելի էր տալ բազմաթիւ օրինակներ, եթէ տեղի սղութիւնը արդիւք չհանդիսանար:

Բառարանին ի նպաստ վկայութիւն մըն է վերջաւորութեան տրուած ցանկը (15 էջ) աշխարհագրական անուններու՝ արաբերէն եւ հայերէն: Նմանապէս՝ քերականական նախնական դիտելիքներու բաժինը, ուր դժբախտաբար սպրդած է կարեւոր սխալ մը: Աշխատասիրողները կ'ըսեն թէ երբ ժողովուրդներու եւ ցեղերու կ'ակնարկուի, անոնք անպայման իզական կ'ըլլան: Մինչդեռ բոլոր ժողովուրդներու եւ ազգերու անունները արական են:

Կը յուսանք, որ մեր մատնանշումները, թերութիւններուն վրայ ծանրանալը, աշխատասիրողները եւ Հայկական ՍՍՀ Գիտութիւններու Ակադեմիան պիտի մղեն ուշադրութիւն ընծայելու, աւելի խտասպահանջ ըլլալու հետագայ աշխատանքներու ընթացքին: Եթէ այս մէկը կատարուի, սոյն տողերը ստորագրողը ինքզինք վարձատրուած պիտի զգայ:

ԲԱՐՍԵՂ ՉԱԹՈՅԵԱՆ

(Արաբերէն լեզուի ուսուցիչ)